

Via lliure per a jutjar els khmers roigs

Durant els tres anys i mig en què va estar al poder (de l'abril de 1975 al gener de 1979), el règim dels khmers roigs va causar la mort de prop de dos milions de persones. A partir de l'any vinent, un tribunal mixt, integrat per jutges cambodjans i estrangers, jutjarà els dirigents del règim. La decisió es va prendre a mitjan juny a Phnom Penh després d'unes intenses negociacions entre el govern i una delegació de les Nacions Unides per a establir el funcionament del tribunal. "Ara ja podem començar", va declarar el canadenc Robert Petit, procurador del Tribunal.

Ara fa deu anys que el govern, presidit per Hun Sen, va demanar ajuda a les Nacions Unides per a instituir un tribunal que jutgés les violacions dels drets humans comeses pel règim comunista de Pol Pot. De primer, les Nacions Unides proposaven de crear un tribunal internacional que tingués l'estructura i les competències semblants als que es crearen el 1994 per als casos de l'ex-Iugoslàvia i Rwanda. Tots dos tribunals –el de l'ex-Iugoslàvia, amb

El govern de Cambodja i les Nacions Unides han arribat a un acord per a formar els tribunals que jutjaran els responsables dels crims comesos pel règim dels khmers roigs els anys setanta. Tanmateix, aquest acord, que arriba després de mesos de negociacions, inclou moltes condicions. Els judicis començaran l'any vinent.

seu a l'Haia (Països Baixos), i el de Rwanda, a Arusha (Tanzània)– encara són actius. El govern cambodjà no va acceptar el suggeriment de les Nacions Unides, i va insistir a instaurar un tribunal mixt, però amb seu a Phnom Penh.

El tribunal fou format el 2003, amb un pressupost de 56 milions de dòlars –una part, provinent de les Nacions Unides–, destinats a crear la infraestructura necessària per a celebrar uns judicis que han de durar tres anys, pel cap baix. Qui jutjarà? Doncs els diri-

gents del govern dels khmers roigs. S'ha decidit que el tribunal només jutjarà els dirigents, i no pas els qui van col·laborar amb el govern –per força o voluntàriament– en les violacions dels drets humans comeses en el període que van governar els seguidors de Pol Pot: tres anys, vuit mesos i vint dies. Els estrangers resten al marge de qualsevol persecució penal. És una excepció imposada pel govern, perquè no vol posar en un compromís les relacions amb el gegant de la zona, la Xina, que va donar suport incondi-

Tres anys i vuit mesos de comunisme primitiu

"La gent era feliç perquè podia tornar a casa", explica el missioner franciscà François Ponchaux, un dels comptats estrangers que van viure l'entrada dels khmers roigs a Phnom Penh, el 15 d'abril de 1975. Vestits de negre, en bona part joves, amb la gana i el cansament al rostre, les primeres unitats dels khmers roigs van ser rebudes amb alegria per una població exhausta pels bombardeigs nord-americans i la manca d'aliments. Una població que abominava el règim corrupte del coronel Lon Nol, imposat pels Estats Units amb la finalitat de guanyar-se un aliat per a limitar les accions de la guerrilla vietnamita. Però de seguida l'eufòria va deixar pas a la por. Els joves khmers roigs van començar a afusellar tots els soldats

governamentals i tothom qui discutia les seves decisions, i van obligar la gent a buidar la ciutat, amb el pretext que seria bombardejada per l'aviació dels Estats Units. En poques hores, la capital va quedar deserta, i desenes de milers de persones van caminar cap als camps d'arròs on van haver de treballar els anys vinents i d'on molts no tornaren. "També van buidar els hospitals, i a qui no obeïa les ordres li tiraven una granada", conta el missioner.

A les ciutats tan sols van quedar els buròcrates del partit comunista, l'Angkar Loeu, dirigit per Pol Pot, format a París, que aspirava a implantar a Cambodja una societat igualitària, de comunisme primitiu. I per arribar a aquesta etapa superior del socialisme,

calia eliminar la cultura anterior, contaminada, segons ell, per un substrat burgès. Dels cambodjans, tan sols els khmers roigs, que havien combatut als boscos contra el règim pro-nord-americà i estaven adoctrinats amb les idees de l'Angkar, s'escapaven de la sospita. La resta, sobretot, les persones urbanes, s'havien de purificar, i eren qualificades de persones d'abril del 75, persones de segona categoria, sospitoses de vicis burgesos. "A un amic meu el van matar a cops perquè duïa ulleres", em va comentar fa uns anys a Phnom Penh un periodista.

Dur ulleres, tenir les mans fines –que indicaven que no es treballava al camp–, haver estudiat a Europa o a la Unió Soviètica, llegir llibres, parlar una llengua estrangera o de-

cional al règim comunista de l'època. Amb aquesta mesura excepcional, s'evita que algun advocat caigui en la temptació d'inculpar cap alt càrrec xinès per la responsabilitat en aquells fets. Les dues activitats més greus de què haurien pogut ser inculpats els xinesos són les accions d'extermini de minories –sobretot dels xams, que són musulmans– i la persecució dels cambodjans acusats de mantenir vincles amb l'exterior, principalment amb els Estats Units, la Unió Soviètica i Vietnam.

Pol Pot continuarà impune. El tribunal no podrà jutjar Pol Pot, mort el 1998 als boscos de Tailàndia. Pol Pot, –sobrenom de Saloth Sar– fou el número u del règim dels khmers roigs, l'ànima del partit comunista cambodjà. Va arribar al poder el 15 d'abril de 1975 en ensorrar-se el govern que dirigia el coronel Lon Nol, protegit dels Estats Units.

En canvi, sí que podrien acabar davant el tribunal el número dos del règim, Nuon Chea, i Khieu Samphan, cap d'Estat de la República de la Cambotja Democràtica, que es van lliurar a les autoritats el desembre de 1998. Tots dos dirigents viuen en llibertat a Pailin (prop de la frontera

mostrar fe religiosa eren motius per ser liquidat pels joves guardians. Malgrat la mortalitat i el fracàs del treball col·lectiu, Pol Pot es mostrava optimista i anunciava mesures radicals: la supressió de la moneda, la prohibició de la religió, la fi de la família... Un seguit de mesures aplaudides per alguns partits de l'extrema esquerra europea, que hi trobaven un model a defensar i a imitar. El deliri de Pol Pot va acabar el 6 de gener de 1979, quan van entrar a Phnom Penh, pràcticament sense resistència, les tropes vietnamites, amb el suport d'uns grups de cambodjans dissidents del règim dels khmers roigs. S'hi destacava Hun Sen, qui havia estat un alt càrrec del règim, i que havia passat al Vietnam quan va veure que seria detingut, acusat de conspirar contra l'Angkar.

Uns turistes passen a prop d'uns plafons on hi ha les fotografies d'algunes víctimes dels khmers roigs, al museu de Toul Sleng, a Phnom Penh, que fou una de les presons del règim.

amb Tailàndia), on no són pas importunats pel govern, que, fet i fet, no té gaire interès a remoure un passat que els pot comprometre. Una prova: als llibres d'història escolars no s'esmenta el període dels khmers roigs, malgrat que roman en el record dels milers de víctimes que en van sofrir les conseqüències.

L'únic alt càrrec empresonat pel fet de pertànyer al règim de Pol Pot és Kang Kok Ieu, conegut per Duch, que va ser el cap del centre d'interrogatoris de Tuol Sleng, a la capital. Duch va torturar personalment fins a la mort centenars de persones, acusades de conspirar contra l'Angkar Loeu ('organització suprema'), que és com es coneixia el partit comunista. Per aquell col·legi convertit en centre de tortura, van passar-hi milers de persones, en bona part quadres del partit i fins i tot estrangers, i en van sortir vius menys de deu.

Un altre torturador, Ta Mok, va morir ara fa un any i, per tant, tampoc no podrà ser jutjat. També és difícil que passi pels tribunals Ieng Sary, ministre d'Afers Estrangers del govern de Pol Pot. Ieng Sary, el número tres, va ser amnistiàt pel primer ministre Hun Sen el setembre de 1996. Ara viu a Phnom Penh. La seva dona, en canvi, sí que podria acabar davant el tribunal:

Khieu Thirith va ser ministra d'Afers Socials.

Com que no hi ha cap llista de les persones inculpades, no se sap fins on arribarà la justícia. En tot cas, Hun Sen ja ha repetit que respectarà el seu compromís amb Ieng Sary, que va amnistiàt en canvi de desertar del moviment dels khmers roigs. Ieng Sary ja havia estat condemnat a mort en un procés anterior, el 1979, poc després de la instauració d'un govern provietnamita a Phnom Penh presidit per Hun Sen. En el procés, sense les garanties jurídiques d'ara, també va ser condemnat a mort Pol Pot. La condemna no es va complir en aquell moment perquè ambdós dirigents van ser jutjats en rebel·lia. Aleshores dirigien la guerrilla dels khmers roigs als boscos del nord de Cambotja, amb la protecció dels Estats Units i Tailàndia.

Malgrat el passat de violència extrema i de mantenir un discurs comunista radical, els khmers roigs van obtenir el suport dels Estats Units per raons estratègiques. La Casa Blanca, que havia sortit cames ajudeu-me del Vietnam, no podia permetre que s'instaurés a Phnom Penh un govern proper als vietnamites, que alhora eren aliats de la Unió Soviètica.

Antoni Castel